

Cultura i Espectacles

Se'n va el pensador que va qüestionar les jerarquies de la cultura

Mor l'escriptor i semiòleg italià Umberto Eco, un intel·lectual de grans inquietuds humanistes i que va saber unir com ningú la reflexió i la creació literària

Adéu al pare de la rosa

Valèria Gaillard
BARCELONA

“Fa fred a l'*scriptorium*, em fa mal el polze. Deixo aquest escrit, no sé pas per a qui, no sé pas sobre què: «*stat rosa pristina nomine, nomina nuda tenemus*»”. Amb aquesta cita llatina que es podria traduir com “de la prístina rosa, només ens en queda el nom”, Adso de Melk, ajudant de Fra Guillem de Baskerville clou el seu relat. És gran i recorda una aventura que el va marcar de jove i va conèixer una noia de la qual no va arribar a saber ni el nom. Així conclou *El nom de la rosa*, una novel·la que va catapultar a la fama Umberto Eco, el gran pensador i escriptor italià que es va morir la nit de divendres a Milà. Tenia 84 anys i en feia dos que patia un càncer.

‘Best-seller’ de qualitat

Abans de debutar ja de gran en la ficció, el 1980, amb aquesta novel·la —un títol, per cert, que va escollir justament pel joc de significats que conté— l'escriptor italià nascut a Alessandria (Piemont) ja tenia a les seves espatlles un llarg recorregut com a semiòleg de prestigi, autor d'assajos que van marcar època, com ara *Apocalíptics y integrales*, en què reivindicava la cultura popular. No hi ha dubte que és dels pocs intel·lectuals que ha estat capaç de relligar reflexió teòrica amb creació literària i que va arribar a un públic més ample, al qual ha proposat ficcions amb una bona dosi de pensament. De fet, *El nom de la rosa* es considera el primer *best-seller* de qualitat al qual van seguir

Umberto Eco en la seva visita del 2001 a Barcelona, una ciutat on va dir que viuria de grat ■ ARXIU

d'altres de la corda històrica i filosòfica.

Bon *vivant*, Eco era un home polièdric i d'interessos múltiples. Tant era expert en James Bond com en cultura medieval o poesia contemporània. Melòman, tocava la flauta i parlava diversos idiomes. El català, per exemple, l'entenia perquè deia que s'assemblava al dialecte piemontès. Destacava per la seva erudició i sentit de l'humor. Era un teòric però també estava interessat en sabers pràctics, tal com demostra la publicació *Cómo se hace una tesis*, del 1977. Ell mateix en va es-

‘El nom de la rosa’ es considera el primer ‘best-seller’ de qualitat

criure una, *El problema estètic en Sant Tomàs d'Aquí*, amb què es va graduar de Filosofia i Lletres a la Universitat de Torí. Un dels seus companys de carrera va ser

Gianni Vattimo, creador del “pensament dèbil”.

Abanda de treballar per programes culturals per a la RAI i també en el món editorial, el semiòleg va dedicar el gros de la seva vida a l'ensenyament universitari, primer com a professor agregat d'Estètica a Torí i a Milà, i després com a professor titular a Bolonya, on va ser catedràtic de Semiòtica fins al 2007, quan es va jubilar. El seu primer assaig en la disciplina que estudia els sistemes de signes va ser *L'estructura absent* del 1968, un treball que va concloure amb *Tractat de*

semiòtica general (1975). També va aprofundir en la crítica literària a *Lector in fabula* (1979), en què definia la novel·la com una “màquina mandrosa” que necessita la cooperació interpretativa del lector; de l'Art, amb una *Història de la Belleza* i una *Història de la Fealdad*, i a *Diario mínimo* (1963) hi mostra la seva profunda ironia retratant un personatge de televisió.

Un filòsof novel·lista

Pel que fa a la ficció, després de l'èxit d'*El nom de la rosa*, que Jean-Jacques Annaud va adaptar al cine-

ma amb Sean Connery el 1986, va publicar *El pèndol de Foucault* (1988), al voltant de tres treballadors d'una editorial que es veuen atrapats en la seva pròpia ficció; *L'illa del dia d'abans* (1994), una reflexió sobre el pas del temps ambientada al segle XVII; *Baudolino* (2000), en què tornava a l'edat mitjana a través d'un personatge pícar; *La misteriosa flama de la reina Loana* (2004), protagonitzada per un home que perd la memòria i intenta recuperar-la recreant l'època de la seva joventut; *El cementiri de Praga* (2010), en què desemmascara la història dels “protocols dels savis de Sió”; i el darrer, *Número Zero* (2015), una novel·la d'intriga contemporània centrada en el món de la premsa.

Home del seu temps, Eco va col·laborar amb diaris i revistes del seu país, sobretot el setmanari *L'Espresso*, en què va mostrar un tarannà crític i d'esquerres. S'havia pronunciat en més d'una ocasió contra del populisme de Berlusconi i contra la política de Bush, el xoc d'ètnies i religions. Els últims anys va lluitar per la pluralitat de l'edició a Itàlia, després de la compra de RCS Libri per Mondadori, de la família Berlusconi, i va ser cofundador del segell La Nave di Teseo.

Al llarg de la seva vida va rebre diversos premis, com ara el Príncep d'Àstúries de Comunicació i Humanitats el 2000, i el de Literatura Europea, concedit per Àustria el 2004, però se li va resistir el Nobel, tota una injustícia segons clamen alguns sectors de la cultura. ■